

Pieter Kok. - predikant en glazenier -

1929 – 1981. ‘Preken met je handen’.

Wie de Goede Herderkerk binnen komt zal wellicht worden verrast door het imposante glas-in-lood raam. Het beslaat maar liefst het hele achtste travee van de westgevel van de kerk. Het oppervlak is ruim 30 m². Maar niet alleen de afmeting maakt indruk het is vooral ook de expressie van de Bijbelse taferelen. Een raam dat met groot vakmanschap is ontworpen.

Kijkend naar het raam stelt je dat al gauw voor de vraag wie was de ontwerper en wat bewoog hem om een dergelijk ontwerp te maken.

Het ontwerp is gemaakt door drs. G.H.P.C. Kok, predikant en glazenier.

Dominee Kok was predikant in de Evangelisch Lutherse Gemeente en hoewel hij een aantal keren werd beroepen bleef hij tot zijn overlijden in 1981 aan de gemeente Weesp verbonden.

Na zijn theologische studie is hij gestart met de opleiding Monumentale Kunst aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunst in Amsterdam.

Toen Kok afstudeerde werd vanwege zijn kwaliteiten gezegd: ‘Die Kok zal wel geen beroep meer aannemen’. Het was echter anders. De predikant Kok betrok zijn eerste pastorie aan de Oude Gracht in de gemeente Weesp. Toen hij zich daar vestigde trok zozegzegd de glazenier Kok er bij in. Dit zei hij er zelf van: ‘Ik heb een ambt en een vak en wel in deze volgorde. Samengegroeid tot een twee-eenheid. Het een doordrenkt het ander en ik ben blij dat men dat ook zo aanvaard’.

Zijn energie reikte ver, want behalve voorzitter van de E.L Synode was hij ook actief binnen de kunstkring en beroepsvereniging. Toch was zijn grootste zorg en dat typeerde Kok, ‘dat bij dit alles het pastorale werk er niet onder lijdt en in het bijzonder het ziekenbezoek en de catechisaties’ aldus een interview van 24 januari 1956 in ‘De Gooi en Eemlander’.

Ds. Kok heeft als beoefenaar van de monumentale kunst zoals de deftige aanduiding van de academie luidt niet alleen veel ramen (veel glazen) ontworpen, het vakgebied staat ook in nauw verband met de architectuur. Wandschilderingen, mozaïeken, betonreliëfs, draadplastieken enz. kunnen daar ook toe worden gerekend. Behalve in een groot aantal kerken waaronder de Nicolaikerkerk in Utrecht en in de Austin Fairskerk in Londen valt er ook veel gefilterd zonlicht binnen in andere gebouwen.

Profane en sacrale bouw.

Binnen deze twee werkvelden bewoog hij zich gemakkelijk hoewel en dat lijdt geen twijfel, zijn betrokkenheid op zijn kerkelijk oeuvre hem zeker het meest aan sprak. Een onvoorstelbare energie van een breed georiënteerde creationist. Gepassioneerd en dynamisch. Een veerkracht die tegelijk ook een kennelijke voorwaarde is om daadwerkelijk inhoud te geven aan dat waar iemand zich toe geroepen voelt.

Parenese.

De uitleg van een ontwerp krijgt in onze kerkelijke traditie al gauw een christelijke inkleuring. Het is voor de moderne westerling gewoonlijk ook wat onthutsend dat het onderliggend verhaal vaak meer is dan alleen de christelijke geschiedenis. De parenese -vermaning of vertroosting- is slechts een eendimensionale uitleg, de expressie reikt echter verder en omvat dan ook meer. Het ontwerp bestaat niet uit één maar uit meerdere lagen. Het is zozegzegd een gelaagd ontwerp. Tegelijk is dat ook de exclusiviteit en zeggingskracht van dit raam. Het moet in deze beschouwing daarom ook gaan over broninformaties die hebben bijgedragen aan de ontwerpcriteria van Pieter Kok.

Het kruis een mondiaal tijdbeeld.

Vanwaar dit dubbele Latijnse kruis, dat zich in zijn volle lengte en breedte naar de hemel verheft en

scharnierend om zijn lengtes, in een cirkel en tegelijk als in één beweging zich naar de aarde keert! Is dit dan de essentie van de verzoening? Prachtige gedachte! De kanteling is overigens niet willekeurig. Met een meetkundige precisie draait het kruis om de vredesduif: Navel, navelstreng. Friciepunt in het wereldbeeld, ook in dit tafereel.

Kruis cirkel en middelpunt.

Het beeld van kruis, cirkel en middelpunt is blijkbaar oersterk. Het manifesteerde zich al in overoude tijden. Het woord Jeruzalem had voor de moderne middeleeuwer een zeer bijzondere klank. Het was niet zomaar een stad ergens in Palestina, maar het had tegelijk de betekenis van het hemelse Jeruzalem. Mythe en werkelijkheid liepen door elkaar. Het hemelse Jeruzalem nu wordt in de Openbaring van Johannes afgeschilderd als een vierkante stad met een hoge muur en twaalf poorten.

Dat hoekige klopte aardig met de werkelijkheid van het aardse Jeruzalem: een kaart uit de twaalfde eeuw toont een vierkante stad met kronkelende straten. Maar nee, rond 1150 -het begin van de gotiek- verschenen er in eens als een donderslag bij heldere hemel zeer eigenaardige prenten die zich noch van het mythische beeld noch van de alledaagse werkelijkheid iets aantrekken.

Acht afbeeldingen uit de twaalfde eeuw zijn bekend waarop Jeruzalem wordt weergegeven als een stad met een ronde muur, waarbinnen een kruis van straten het geheel in vieren deelt.

Blijkbaar bedenkzels. Met andere woorden, de ervaring telt niet meer mee, evenmin als het al honderden jaren als ideaal geldend beeld van Johannes, auteur van het laatste boek van de bijbel. De middeleeuwer laat zich plotseling leiden door een ander ideaal. 'Ideaalbeeld' is nog niet de juiste uitdrukking 'archetype' komt waarschijnlijk meer in aanmerking.

De 'gelaagdheid' van het raam brengt ons op een tweede spoor: Golgotha. Kok moet naar mag worden verondersteld bekend zijn geweest met dit prachtige metaforisch beeld.

Daarover het volgende.

Golgotha.

Er is enige aanleiding om te veronderstellen dat dergelijke archetypische beelden rechtstreeks zijn ontleend aan joodse en christelijke bronnen. In de christelijke overleveringen zijn namelijk een massa sagen in omloop die steeds teruggaan op joodse bronnen. De christelijke 'nakleuring' is zogezegd secundair, maar het kwam in de christelijke traditie vaak maar al te goed van pas dat in bepaalde joodse tradities men er van overtuigd was dat het graf van Adam is gesitueerd op Golgotha, de plaats waar Jezus is gekruisigd.

Een heel curieuze traditie, in de vijfde eeuw na Christus schriftelijk vastgelegd, verteld het verhaal van de opdracht die de stervende Noach aan zijn zoon geeft om samen met Melchizedek het lijk van vader Adam uit de ark te halen en te brengen naar het middelpunt van de aarde.

Welke plek zal duidelijk worden omdat de Engel des Heren het tweetal de weg zal wijzen.

En daar hangen vier einden met elkaar samen, want toen God de wereld schiep liep Zijn kracht vooruit en de aarde ging er van vierkanten achter aan. En daar in het middelpunt bleef Zijn kracht staan en kwam tot rust: Daar zal de verlossing worden volbracht.

Toen Sem en Melchizedek na veel inspanningen bij Golgotha kwamen 'wat het middelpunt der aarde is' toonde de engel Sem deze plaats. En toen Sem het lichaam van onze vader Adam boven deze plek had neergezet gingen de vier delen uiteen en de aarde opende zich in de vorm van het kruis. En zodra zij hem er in hadden gelegd bewogen de vier delen zich en omsloten het lichaam van onze vader Adam en de deur van de buitenkant van de aarde sloot zich.

De plaats werd 'schedelplaats' genoemd omdat daar het hoofd van alle mensen werd gelegd en 'Golgotha' omdat de plek rond was. De vroeg christelijke theologie was uiteraard bijzonder gelukkig met een dergelijke van origine joodse traditie, omdat het idee van wereldcentrum samenvalt met het grondfeit van het christelijk geloof: Golgotha. Middelpunt van de aarde bergt de schedel van Adam

en draagt het kruis van de Verlosser. Het bloed van Christus vloeit ook op het hoofd van de eerste mens en de heilsgeschiedenis begint bij het kosmisch midden, de hoogte van het jaar nul. Na deze religieuze omzwerfing in de tijd -een bijdrage in de beeldvorming- terug naar de kerk.

Vanwaar?

Vandaar dit dubbele kruis! Het keert zich eens en vooral naar de aarde, ofwel naar een wereld verloren in schuld.

Want 'bij dit kruis wordt heil gevonden' zoals een oud en bekend lied zegt. Pieter Kok typeert dat. bijzonder treffend: In de kanteling, in de naar beneden gerichte dwarsbalk staat de alles omvattende, mondiale belofte als een monument gebeiteld, de verweven Alpha en Omega: Ik ben -al vanaf Adam- het begin en het einde.

De auteur Johannes was al eerder aan het woord, nu dan nog maar een keer, want wat hij zegt wordt in dit prachtige kruisbeeld als een ultieme vertaling tot leven gebracht: 'En Hij is een verzoening voor al onze zonden en niet alleen voor de onze maar ook voor die van de gehele wereld'.

Gert Kist.